

XIII. Yüzyıl Anadolu tarihine aid araştırmalar

**ŞEMSÜDDİN MEHMED BEY DEVRİNDE
KARAMANLILAR**

M. C. Şehabeddin Tekindağ

I

Mehmed Bey'e Kadar Karamanlılar

Orta Anadolu'nun güneyinde Avşar Ulusunun bir kolu olarak XIII. asrın ilk yarısından itibaren faal hareketlerde bulunan Karamanlu Boyu¹ hakkındaki bilgimiz nisbeten azdır. Zira bu hususdaki çalışmalar henüz gün ışığına çıkmamıştır. Selçuk oğulları tarafından Ereğli (=Herakliye), Ermenek (=Germanikopolis), Mennan (=Maniaum, magnan), Mut, Gülnar, Mer'a ve Silifke gibi Uç kaleleri civarına yerleştirilip üç okların ekseriyeti teşkil ettiği türkmenler² arasında temayüz eden Karamanlıların,³ bir bâbâ'i

¹ XIII. asrın ilk yarısından beri devam eden Moğol istilâsı sırasında memleketlerini terk ederek Azerbeycan, Şirvan taraflarına gelip bir kısmını burada bıraktıktan sonra büyük kısmı Anadolu'ya geçen Karamanlu Boyu, Avşar Ulusunun bir kolu olarak (bk. Yazıcı-Zâde Ali, *Tevârih-i Âl-ı Selçuk*, Revan Ktp. nr. 1390; Ermeni vekayinâmesi, bk. Cl. Cahen, *Quelques textes négligés concernant les Tourcomans de Rûm au moment de l'invasion Mongole, Byzantion*, XIV, 1939, s. 133; P. Alishan, *Sissouan*, Venise, 1885, S. 377. Krş. M. C. Şehabeddin Tekindağ, *Karamanlılar, İslâm Ans.*, VI, 316-317) I. Alâüddin Keykubad tarafından 1223 de Kamerüddin-ili adı da verilen Ermenek vilâyetine yerleştirilmiştir.

² Bk. Başvekâlet Arşivi, *Tapu Defi*, nr. 32, s. 93 v.d., *Maliye Defi*, nr. 125, s. 9 v. d.

³ Bk. M. Fuad Köprülü zâde, *Oğaz etnolojisine dair tarihî notlar*, *TM*, I, 193, not I. A. Naci-H. Nihal, *Anadoluda türklere ait yer isimleri*, *TM*, II, 353 v. d.

şeyhi olarak bilinen cedleri Nûre Sofu⁴ ile bunun oğlu Kerimüddin Karaman⁵ idâresinde Türkmen dağı tesmiye edilen bu mıntıka⁶ kalelerine hücum ettikleri bilinmektedir⁷. Bu dağlık mıntıka ormanlarından elde ettikleri kömürleri en yakın şehir ve kasabalarda satmak suretiyle geçinen Türkmenler ile Bulgar, Varsak ve Kosun oğulları gibi yüksek dağ tepelerinde yaşamağı tercih edenler,⁸ obalarını kurup sürülerini otlattıkları kaleler önünde toplanarak âni baskınlar ile bu kaleleri ellerine geçiriyor, resmî devletde menşûrlar (=menâşîr) göndermek suretiyle bunların fetihlerini

4 Kamerüddin-ili olarak tavsif edilen Türkmen-dağlarından Lârende (=Karaman) ye kömür taşımak suretiyle âilesini geçindiren Nûre Sofu'nun (bk. İbn-Bîbî, *el-Evâmîrül-Alâ'igge*, *Tıpkıbasım*, nşr. A.S. Erzî, Ankara, 1956 s. 687; nşr. Houtsma, *Muhtasar*, Leyden, 1909 IV, 321. Krş. Seyyid İlyas Kirmânî, *Karamannâme, Konya Mecmuası*, Sayı: 64-65, s. 59) Karaman emâretinin kurulmasında mühim rolü olan bâbâ'î tarikatı'na (kurucusu: bâbâ İlyâs-ı Horâsânî) intisap edip Kırşehir'in Maliye ovasında Selçuk ordusu ile doğuştüğünü ve bâbâ'î şeyhi olarak müridleri ile gazâyâ çıktığını biliyoruz. Muahhar Osmanlı müelliflerinden Cenâbî (bk. *el-Aylemü'z-Zâhir*, Arap. Yazm. Nuruosmaniye Ktp. nr. 3101, 157), Âlî (bk. *Fusûl-ı Hall ü akd*, Millet Ktp.-Ali Emiri nr. 243, 71), Hezarfen (bk. *Tenkîhü't-Tevârih*, Türk Yazm. Hekim oğlu Ktp.-Millet Ktp. nr. 731, 53) ile Karamânî (*Ahbârü'd-Düvel*, Bağdad, 1288, s. 293) nin sonradan Hayrullah Efendi'ye de intikal eden rivâyetlerine göre, Nûre Sofu, Ermeniden dönmüştür. Ancak, onların bu rivâyetleri Ebu'l-Fidâ'da ki «Nûre Sofî min Cibâli'l-ermen» kaydını «Nûre Sofî mine'l-ermen» şeklinde yanlış okumalarından neş'et etmiş olup, bu yanlışlığın bir istinsah hatasıdır, yoksa bir tahrifmi olduğu münakaşa mevzuudur. Umûmiyetle, bir bâbâ'î şeyhi olarak tanınan Nûre Sofu'nun mezarı Mut Kazasına bağlı Sinanlı karyesinin Değirmenlik Yaylasındadır (Bk. *Tapu Defter*, nr. I, s. 57; M. C. Şehabeddin Tekindağ, *Son Osmanlı-Karaman münasebetleri hakkında araştırmalar*, *Tarih Derg.*, sayı: 17-18, s. 70, not. 129).

5 Arşiv vesikalarından lâkabının Kerimüddin olduğu anlaşılan Karaman'ın (bk. *Tapu Defter*, nr. 31: «899/1299 tarihli Mahmud Bey'in ikinci vakfiyesi») babası gibi aynı tarikata intisap edip Karamanlıları maiyetinde topladığı iddia edilmektedir (bk. P. Alishan, *agn. eser.*, s. 191; Cl. Cahen, *agn. eser.*, s. 133 v. d. Krş. Neğrî, *Cihannümâ*, nşr. Fr. Taeschner, Leipzig, 1951, s. 16).

6 Bk. Ebu'l-Fidâ, *Takvimü'l-Buldân*, nşr. Ch. Schier, Dresden, 1848, s. 37.

7 Karamanlıların Ermenek, Silifke ve Mennan kalelerine hücumları hakkında bk. Neğrî, s. 16; Alishan, s. 290; Kâtip Çelebî, *Cihannümâ*, İstanbul, 1145, s. 113 v. d.

8 Bk. Aynî, *İkdü'l-Cümân*, Arap. Yazm. Cârullah Ef. Ktp.-Millet Ktp., nr. 1591, IV, 793. M. C. Şehabeddin Tekindağ, *Karamanlılar*, *Isl. Ans.*, VI, 317; Aya. müell., *Son Osmanlı-Karaman münasebetleri hakkında araştırmalar*, *Tarih Dergisi*, sayı: 17-18, s. 58, not. 67.

tasdik edip unvanlar, bahşetmek zorunda kalıyordu⁹. Nitekim, 1243 de II. Gıyâsüddin Keyhüsrev'in Kösedag'da Cermagon Noyan'a mağlup olması ile başlayıp 1249 ve 1261 hâdiseleri ile had bir seviyeye ulaşan Moğol tahakkümünün sebep olduğu siyâsî buhran sırasında, Kerimüddin Karaman, bu mıntıkada bir takım hareketlere teşebbüs etmiş ve büyük Selçuklu devlet adamlarından Muinüddin Süleyman Pervâne sayesinde, IV. Rükneddin Kılıç Arslan ile sıhriyet peydâ ederek¹⁰, Ermenek ile Lârende (=Karaman) ye sâhip olmuş idi¹¹. Kaynaklardan anlaşıldığına göre, Karamanlıların uçlarda sâhip oldukları önemli durumu nazar-ı itibare alan devlet¹², Kerimüddin Karaman'a bir takım unvanlar bahşetmiş, kardeşlerinden Bonsuz'a da Selçuklu sarayında önemli vazifeler vermiştir¹³.

Ancak, Moğol tahakkümünün sebep olduğu siyâsî buhran yüzünden IV. Rükneddin Kılıç Arslan'ın Antalya (=Dârü's-şagr), Denizli (=Lâdik, Tonguzlu) ve Alâiyye (=Alanya) havalisinde bulunup Karamanlılarla iş birliği yapan Türkmenleri, Mehmed Bey ve Salur Bey gibi Türkmen ümerâsını bâzı yolsuz hareketlerinden dolayı Moğol-Selçuk ordusuna ezdirtmesi¹⁴, Anadolu'nun bu mıntikasın-

9 İbn Bîbî, *Tıpkı basım*, s. 688; *Şikâri*, *Karaman oğulları Tarihi*, nşr. M. Koman, Konya, 1946, s. 15. Krş. M. C. Şehabeddin Tekindağ, *Karamanlılar*, *Isl. Ans.*, VI, 317.

10 Muinüddin Süleyman Pervâne'nin aldığı tedbirleri Konyalılar memnuniyetle karşılamışlar idi. Bilhassa, Muinüddin ile sıkı dostluğu bilinen Mevlânâ Celâleddin-i Rumî (1207-1273), isyân hareketine muhâlif olarak, Karamanlılara karşı alınan tedbirlerden dolayı duyduğu memnuniyeti her zaman izhar etmiştir (Bu dostluk hak. bk. Sipehsâlâr (ölm. 1321), *Menâkıb*, trc. M. Behârî, İstanbul, 1331, s. 117, 121, v. d., Mevlânâ, *Mektûbât*, nşr. F. N. Uzluk, s. 21, 32, 39, 66, 87, 101, 103, 117, 119, 142. Bu eser hak. bk. Şerefeddin Yaltkaya, *TM*, VI (1939), 323 v.d.; Fuad Köprülü, *Belleter* 7 (1943) s. 416). Esâsen, Mevlânâ, bu dostluk üzerine *Fihî mâ fihîni* Pervâne'ye ithâf etmiştir.

11 Bk. *Anonim*, *Tevârih-i Âl-ı Selçuk*, Bibl. Nat., fonds Suppl. Persan, nr. 1553, s. 51; P. Alishan, 290; Cenâbî, *el-Aylem*, 157b.

12 «سلطان رکن‌الدین در غضب می رفت (می شد) و میخواست که ایشان را سیاستی و زجرى تقدیم فرماید اما بسبب آنکه خانه در ولایت ارمن داشتند...» bk. İbn Bîbî, *Muhtasar*, IV 322; *Tıpkı basım*, s. 688 (dâba kısâ)

13 Nitekim, Karaman'ın kardeşi Bonsuz, Rükneddin'in Emîr Cândâr'ı olarak sarayda vazifeli idi, bk. İbn Bîbî, IV, 322; *Tıpkı basım*, s. 688.

14 Bk. Aksarâyî, *Müsâmeretü'l-Ahbâr*, nşr. O. Turan, Ankara, 1941, s. 71; Baybars el-Mansûrî, *Zübdetü'l-Fikre*, Arap. Yazm., British Museum, Add. 23325, 55b; Kalkaşandî, *Subhü'l-A'sâ*, Mısır, 1334/1915, V, 864; Aynî, *İkdü'l-Cümân*, IV, 135.

da devletin bekasını tehlikeye düşüren büyük karışıklıkların zuhuruna sebep olmuştur. Bununla beraber, Konya'nın Reisleri (رئيس قونية) başda olmak üzere, Âhi teşkilâtının, Mısır Memlûklü Sultanlığı ile anlaşılan Türkmenleri¹⁵, Moğol tahakkümü altındaki Selçuklu idâresinin kurduğu içtimâî nizama taraftar kimselerin mevcudiyetine rağmen, gizliden gizliye teşvik ettikleri anlaşılmalıdır. Nitekim, Mısır Memlûklü Sultanı el-Melikü'l-Muzaffer Seyfeddin Kutuz'un müşrik Moğolları Ayn Câlût'da mağlup etmesi üzerine¹⁶, moğol tahakkümüne tahammül edemiyen devlet büyüklerinden (= اکابر دولت) Necibüddin Mustavfi ve Kivâmüddin Eşher b. el-Hamîd-i Erzincânî ve Kadı-ı leşker (= Kadı'l-asâkir), Türkmenlerin başında bulunan Karamanlılara, korkusuz türk emirlerine (= امراء اترک تپاک) mektuplar yazıp onları Dârü'l-mülk Konya'ya karşı yürüyüşe teşvik etmişlerdir¹⁷.

Bunun üzerine, Konya'nın runûd (=kabadayılar) ve evbaş (=ayak takımı) gibi halk tabakasının da desteğine mazhar olup II. İzzeddin Keykâvus taraftarı olduğunu ilân eden Kerimüddin Karaman, 660 (1261) senesi başlarında, yanında Zeynühhac ve Bonsuz olduğu halde, 20,000 kişilik zırhlı süvari ile (=بايست هزار سوار) moğolların yaylakta buldukları bir sırada payitaht (Dârü'l-mülk) Konya üzerine yürümüş¹⁸ ve kendisine mâni ol-

¹⁵ Memlûkların Türkmenler hakkında güttükleri siyâsetin ana hatları hak. bk. el-Kadı Muhiddin b. Abdî'z-Zâhir, *er-Ravdâ'z-Zâhir fî Sireti'l-Meliki'z-Zâhir*, nşr. Dr. Syedah Fatima Sadeque, Pakistan, 1956 s. 185, 208, 208; krş. M. C. Şehabeddin Tekindağ, *Berkuk devrinde Memlûk Sultanlığı*, İstanbul, 1961, s. 83 v. d.

¹⁶ el-Melikü'l-Muzaffer Seyfeddin Kutuz (?-1260) un, 1260'da, Türk ve İslâm dünyasını mahvetmek üzere harekete geçip Haçlılarla iş birliği yapan müşrik Moğolları Ayn Câlût'ta müdhiş bir mağlûbiyete uğratması yakınoğu tarihi bakımından büyük bir önemi hâizdir. Bu savaşın sebep ve neticeleri hak. bk. M. C. Şehabeddin Tekindağ, *Kutuz, İslâm Ans.*, VI, 1057-1059.

¹⁷ خروج اترک بواسطه دعوت و تحریض اینجماعت بود بی آنکه مکتوبی از ایشان یافت شود نجیب‌الدین مستوفی را که صدری بود بدیانت و ورع موسوم و موصوف و کمال کفایت و سیاحت در امور استیفاء یکنه زمان و قوام‌الدین اشهر بن الحید را که بسر آمد اکابر جهان بود و در اشراف ممالک سرور مفتداه اشراف و صدور زمان و فاضی لشکر را که در فنون علوم متبحر بود....

Bk. Aksarâyî, s. 72, str. 15-20.

¹⁸ Bk. Aksarâyî, s. 71.

mak isteyen Muinüddin Süleyman Pervâne ile Gevele kalesi¹⁹ önünde çarpışmıştır. Ancak, çok şiddetle cereyan eden bir savaş sonunda mağlup olup çekilmeğe mecbur olmuş, kardeşlerinden Zeynühhac ile Bonsuz, bir çok Türkmen ümerâsı ile birlikte esir düşmüşlerdir. Moğol tahakkümüne kafa tutan Karamanlılara karşı büyük bir kin besleyen kimseler, Konya pazarlarında dolaştırılıp Konya'nın iç-kalesi burcunda (= قلعه باطن قونية) asılarak idâm edilen esirlere karşı uygunsuz hareketlerde bulunmuşlardır. Nitekim, Karamanlılara taraftar oldukları tesbit edilen devlet büyüklerinin de hakaretle idâmlarından bahseden Aksarâyî, bu hususta duyduğu üzüntüyü belirtmekten çekinmez²⁰.

Büyük bir ihtimalle bu hâdiseleri müteâkip vefât eden Kerimüddin Karaman'ın²¹ oğullarından Mehmed, Mahmud, Kasım ve Halil Beyleri yakalayıp Gevele kalesine hapseden IV. Rükneddin Kılıç Arslan, Sâhip Fahreddin Ali'nin oğulları Tâcüddin Hüseyin ve Nusretüddin Hasan'ı uç vilâyetleri emâretine, gayet şeci bir Türk emiri olan Hatîr-oğlu Şerefeddin Mes'ud'u Beylerbeyi olarak Niğde'ye, emir Behâüddin Mehmed'i Melikü's-sevâhil'liğe, Karamanlıların düşmanı olarak tavsif edilen Eminüddin Mikâ'il'i Nâibü's-saltanalığa, nihâyet Bedreddin-i Huteni'yi de büyük bir selâhiyetle Karaman-ili'ne tâyin etmiştir. Bununla beraber, gizliden gizliye Memlûk Sultanı Baybars'la mektuplaşan Muinüddin Süleyman Pervâne'nin telkinleri ile hareket ettiği anlaşılan Rükneddin Kılıç Arslan, çok geçmeden, Karaman Beylerini serbest bırakmıştır²².

¹⁹ Konya'nın batısındaki Takyeli-dağ'ın eteğinde veya Boz-dağ'da bulunduğu bilinen Gevele (=Gevale, eski bizans kalesi Kävalla=Caballucome) kalesi hakkında mufassal bilgi için bk. M. C. Şehabeddin Tekindağ, *Son Osmanlı-Karaman münasebetleri hakkında araştırmalar*, s. 54, not. 49.

²⁰ Bk. Aksarâyî, s. 72-73. Diğer bir rivâyet hak. bk. *Ermeni vekayinâmesi* (Cl. Cahen, *Byzantion*, XIV, 134).

²¹ Müelliflerin çok kuvvetli, kara yağız bir emir olarak tasvir ettikleri Kerimüddin Karaman (bk. Şikârî, s. 33; Cenâbî, 175; Kirmânî, *Karaman-nâme*, *Konya Mecm.*, sayı 64-65, s. 63), Ermenek kazasına bağlı Balkasun karyesinde bulunan türbesinde medfundur (bk. Halil Edhem, *TOEM*, XI, s. 699-700; krş. *Tapu Deft.* nr. 31: *Karge-i Kerimüddin*).

²² Bk. İbn Bibî, *Tıpkıbasım*, s. 688; *Muhtasar*, IV, 322; Anonim, *Tevârih-i Âl-i Selçuk* s. 51.

II

Şemsüddin Mehmed Bey

Bu teşebbüsler üzerine Mut ovasına yayılan Karaman Boyunun başına geçen Uluğ Bey Şemsüddin Mehmed, Karaman tarihinin en şâyân-ı dikkat emirlerinden biri olup hatırası uzun müddet Türkmenler arasında yaşamıştır. Mehmed Bey, er-Râzî, ed-Deylemî, İsfahânî künyesini taşıyıp farsça konuşan kimselerin, Moğolların desteğini te'min etmek suretiyle devletin bütün resmî muamelâtına el koymalarını dikkatle tâkip etmiş, Mısır Memlûklü Sultanlığı dâhil türkçe konuşan muhitin müzâharetile bâzı teşebbüslerde bulunmuştur. Nitekim, Baybars taraftarı olduğu bilinen Muinüddin Süleyman Pervâne'nin IV. Rükneddin Kılıç Arslanı Moğollara öldürtüp henüz altı (veya 2,5) yaşında bulunan oğlu III. Gıyâseddin Keyhüsrev'i Selçuk tahtına çıkarması üzerine, Karamanlıları tarassud etmekle vazifeli Bedreddin Hutentî ile muhasamata başlayan Mehmed Bey, Muinüddin ile Sâhip Ata Fahreddin'in İlhan'ın yanına gittikleri bir sırada, isyan eden Hatir-oğulları ile anlaşıp²³ Türkmenlerini Dârü'l-pehlevâniyye Niğde'ye göndermek suretiyle Selçuklara karşı cephe almaktan çekinmemiştir²⁴. Esasen, III. Gıyâseddin Keyhüsrev'i zorla Niğde'ye götüren Hatir-oğlu Şerefeddin Mes'ud, kardeşi Ziyaüddin'i yardım istemek üzere el-Melikü'z-Zâhir Baybars (1223-1277) a göndermiş, kendisi ile birleşen Şemsüddin Mehmed Bey'e de «*Ermenistan serleşkeri*» unvanını tevcih etmiş idi.

Ancak, sur'atle hareket edemiyen Baybars yüzünden mağlup olan Hatir-oğlunun yasaya çarptırılması Karamanlıları teşebbüsle-

²³ Bk. Aksarâyî, s. 101-102; *Anonim*, s. 53; İbn Şâkiri'l-Kütübî, *Uyânü't-Tevârih*, Arap. Yazm. Köprülü Ktp. nr. 1121, XXI, 49; Yusufî, *Hâmâşnâme*, Fars. Yazm. Köprülü Ktp. nr. 1597, 104 a.

و اولاد خطیر از قوه دین
امیرانی که اندر روم بودند
جو پروانه ازیشان شد بریشان
امیران نیز برکشتند زیشان
شدند یاغی نهادند از نو آیین
همه پروانه را علوم بودند

²⁴ Bk. *Baybars tarihi*, tr.-nşr. M. Şerefeddin Yaltkaya, İstanbul 1941, s. 90; Reşidüddin, *Câmi'ü't-Tevârih*, nşr. K. Jahn, I, 33. Krş. J. von Hammer, *Geschichte der Ilchane*, Darmstadt, 1842, I, 298.

lerinden alkoymuş, kendi mintikasındaki Moğollara hücum eden Mehmed Bey, Moğol-Tacik ordusu ile üzerine gönderilen Bedreddin-i Hutentî'ye müracaat etmek zorunda kalmıştır. Bununla beraber, Mehmed Bey, her türlü anlaşma tekliflerini red eden Hutentî-yi Göksu Derbendi'nde (=در بند کوكسو) mağlup edip maiyetinde bulunan Moğol-Tacik ordusunun bütün para, mal, merkep ve silâhlarını yağma etmiş ve onu Ermenek kalelerinden birinde muhasaraya başlamıştır²⁵. Bu arada Karamanlıların amansız düşmanı Nâibü's-saltana Eminüddin Mikâ'il'in Tuko ve Tudavun gibi moğol ümerâsının arzusu ile Lârende (=Karaman)ye gelip Mehmed Bey'le savaşmak istediğine dâir kaynaklarda kayıtlar vardır. Ancak, uç Türkmenlerinin frenk kervanlarını (=قافلة فرنك) basıp mallarını yağmalamaları yüzünden Konya'ya ulaşan ticâret yolu üzerindeki Hân ve Kervansarayları kontrolleri altına almağa muvaffak olan Karamanlılar²⁶, gerek Nâib'i ve gerekse kendilerine mani olmak isteyen sahiller emîri (=Emîrû's-sevâhil) Hoca Yunus'u mağlup etmişler ve her iki emîrin hayvanları ile silâh ve mallarını, bayrakları ile mekârelerini zapt etmek suretiyle de nüfuzlarını arttırmışlardır²⁷.

Öte yandan, 6 Nisan 1277 de Tuko, Tudavun ve Muinüddin Süleyman Pervâne emrindeki Moğol-Selçuk ordusunu Elbistan ovasında büyük bir hezimete uğratan el-Melikü'z-Zâhir Rükneddin Baybars, 2 Mayıs 1277de, Moğolları tâkiben Dârü'l-feth Kayseriye gelmiş ve kendisini kurtarıcı olarak karşılayan halkın tebriklerini kabul edip Selçuklu tahtına oturmuş idi. Memlûk Sultanlığına karşı Moğollarla birleşen Kilikya (=Küçük Ermenistan) nın ermeni prensleri istisna edilecek olursa, hemen bütün Anadolu türkünün desteğine mazhar olan Baybars, hutbede ismini okutup

²⁵ Bk. Aksarâyî, s. 111-112; İbn Bîbî, *Tıpkıbasım*, s. 689. Bedreddin-i Hutentî'nin ölümü hak. bk. Kadı Ahmed Nikidî, *el-Veledü's-Şefik*, Fars. Yazm. Fâtih Ktp.-Süleymaniye, 4519, 298b.

²⁶ Bk. Aksarâyî s. 112. Ticâret yolları üzerinde takriben 30-40 klm. mesafede Selçuk-oğulları ve büyük devlet adamları tarafından yaptırılan Kervansaraylar hak. bk. O. Turan, *Selçuk kervansarayları*, *Belleten*, 39 (1946), s. 471-5.

²⁷ «اوبیز شکست یافت و خیول و اسلحه و امتعه و علم و تقاره او جله دست اترک افتاد، شوکت قراماتیان بدان حرکت زیادت کشت» Bk. Aksarâyî, s. 112.

namına para bastırmasını müteâkip²⁸, şehirde rehine olarak bulunan Şemsüddin Mehmed Bey'in kardeşi Ali Bey'i tahliye etmiş, Moğolların tabii düşmanı Karamanlılara bu Beyle birlikte kendî tevki', fetih fermanları ve sancaklar göndererek²⁹ onları Kayseri'ye dâvet etmiştir³⁰. Bununla beraber, Kayseri'de aşağı-yukarı 10 gün kalan Baybars, başda Muinüddin ve Eminüddin Mikâ'il olmak üzere, mektup göndermek suretiyle kendisini Anadolu yürüyüşüne dâvet eden Selçuklu ricâlin, vâidleri hilâfına hareket etmeleri yüzünden, avdete karar vermiştir.

Halbuki, Muinüddin Süleyman'ın devlet ricâli ile birlikte Dâru'n-nusre Tokat kalesine, Lârende'yi kontrol eden Sâhip Ata oğullarının ise Develi Karahisar'a sığınmış oldukları bir sırada, dâvete icâbet eden Şemsüddin Mehmed Bey, Hârim'e gelen Baybars'a mürâcaat edip onu yeniden Kayseri'ye dönmeğe teşvik etmiş idi. Ancak, Selçuklu ricâlin tutumundan haklı olarak münfeil olan Baybars, Karamanlu elçilere fevkalâde hürmet edip onlara hil'atlar giydirmesine rağmen, avdete karar verdiğinden, Mehmed Bey, yanında Menteşe ve Eşref oğulları Türkmenleri ile Bulgar, Varsak, Kosun, Durgut ve Göğüz oğlanlarından³¹ mürrekkep 20,000 atlı ve 30,000 piyâde olduğu halde³², Nâibü's-saltana Eminüddin Mikâ'il ile sahiller emîri (=Melikü's-sevâhil) Be-

²⁸ Bk. el-Kadı Muhiddin b. Abdi'z-Zâhir, *Risâle* (Kalkaşandî, *Subhu'l-A'sâ*, XIV, 150); *Baybars tarihi*, s. 88; Ibn Şâkiri'l-Kütübî, XXI, 55.

²⁹ Bk. Aksarâyî, s. 114; *Baybars tarihi*, s. 88; Ibn Şâkiri'l-Kütübî, XXI, 55.

³⁰ Bk. *Baybars tarihi*, s. 88; Ibn Şâkiri'l-Kütübî, XXI, 55; Makrizî, *es-Sulûk*, Arap. Yazm. Fâtih Ktp. nr. 4377, I, 184 (burada Karamanlılara gönderilen mektuplar bulunmaktadır).

³¹ Bu boylar hakkında bk. M. C. Şahabeddin Tekindag, *Son Osmanlı-Karaman münasebetleri hakkında araştırmalar*, s. 55, not 55; s. 58, not. 66, 67, 68, 69; s. 60; not. 80.

³² Bk. *Baybars tarihi*, s. 88-9; Makrizî, *es-Sulûk*, I, 184. Bu sayı el-Umerî'nin 1348 senesine ait verdiği rakamlara uyar, bk. *Mesâ'ikü'l-Ebsâr*, NE, XIII, Chap. V, 342, 373. Şikâri'de, Mehmed Bey'in Konya muhasarasına 60,000 askerle geldiği zikredilir (s. 43), bu husus, Sârîmüddin II. İbrahim Bey (1427-1464) zamanı için verilen rakamlara (bk. Murat, *Inscripfen Ital.*, XXII, 962) uyar. *Anonim'de* takriben 10,000 kişi (قرب ده هزار مرد) den bahsedilmektedir.

³³ Yontma taşdan yapılmış Konya kalesini en iyi ta'rif ve tavsif eden Hamdullah Mustavfi-i Kazvinî, kalenin 20 gez derinliğinde bir hendek ve 30 gez yüksekliğinde duvarlarla çevrilmekte olup duvarların çevresinin 10,000 kâmdan fazla olduğunu söyleyerek 12 kapısı bulunduğundan bahsetmektedir. Bk. *Nüzhetü'l-Kutüb*, Fars. Yazm. Fâtih Ktp. nr. 4518, 257, 258.

haüddin Mehmed tarafından gönüllü olarak müdâfaa edilen Dâru'l-mülk Konya'ya karşı yürümüş ve müstahkem Konya surlarının³³ önüne gelip Baybars'ın gönderdiği bayrakları açarak Konyalıları kendisi ile işbirliğine dâvet etmiştir³⁴. Bu hususda Konyalıları iknâ etmek çarelerini arayan Mehmed Bey, önce II. İzzeddin Keykâvus'un İstanbul'da kalmış olan şehzâdelerinden birini³⁵ getirtmesi için Nâibe ulaklar göndermiş, teklifinin reddi üzerine de Cimri lâkabı verilen Gıyâsüddin Siyâvuş (paralarında: *Alâü'd-dünya ve'd-din Ebu'l-Feth*) adında birini³⁶, II. İzzeddin Keykâvus'un oğlu olarak Selçuk tahtına geçirmek üzere harekete geçmiştir.

Kaynaklarda aslı nesli olmayan (=düzme) bir şahıs olarak tavsif edilip hakkında türlü rivâyetler serd edilen Cimri'nin vaktini ibâdetle geçiren bir derviş veya kendini herkese karşı o şekilde gösteren meczub biri olduğu kabul edilmektedir³⁷. Bunun-

³⁴ Bk. *Baybars tarihi*, s. 90.

³⁵ Bk. Ibn Bîbî, *Tıpkı basım*, s. 690; *Muhtasar*, IV, 324. İhtimal, *Anonim Selçuknâme'ye* intikal eden Melik Mes'ud (Melik Kostantin, bk. Pachymers, trc. Cousin, *Histoire de Constantinople*, VI, 192, 971) olacak.

³⁶ Yusufî, cimri isminin sonradan verilmiş bir lâkap olduğunu bildirirki ora sultan Cimri nam kerdend || be-sultan-ı zaman il'âm kerdend (bk. *Hâmûşnâme*, 103 b). *Anonim Selçuknâme* de mezkûr kayda tetabuk etmektedir: اهل قونية شاديها کردند از آن سبب که خرابيها بسيار کرده بود نامش را جری نهادند s. 59. Kirmânî ise *Karamannâme*'sinde: «bugz ile şehre koydı bir kişi || adı Cimri anla sen bu işi, (*Konya Mecm.*, 64-65, s. 64) aynı şeyi te'yid etmektedir. (Ayr. bk. M. Fuad Köprülüzâde, *TM*, II (1928), 20-22).

³⁷ Yusufî, kendini derviş gibi gösteren Cimri'nin vaktini ibâdetle geçiren bir zâhid olduğunu, fakat bir müddet sonra zihni karışarak kendisini rum sultanı zannettiğini zikreder (bk. *Hâmûşnâme*, 103 b):

که خود را دائماً درویش بخود	در این نزدیک عهدما یکی بود
صلاح ور هر وی و خرقة پوش	همیشه عادتش بودی خموش
بصدق و اعتقادش می فزوندد	خلایق زو همه خشنود بودند
کرومی از درون کشتند مریدش	همه دیدند جای بازیدش
دلش راضی نشد با این معانی	بدین پاکیزگی خوش زندگانی
زبانش را سخنیهای زلال شد	دماغش را بنا کاهی خلل شد
حقیقت بشنود این سرو این راز	بدیشان گفت چون بشتافتم باز
سرازی بس یقین دانید سلطان	که من سلطان روم ای مریدان
بسلطانی او دل بر نهادند	کرومی این خبر را برکشادند
بسلطان زمان اعلام کردند	ورا سلطان جری نام کردند

La beraber, Cimri'nin tıpkı Baba İshak veya bunun müridi olup Karamanlu emâretinin kurulmasında rolü olduğunu gördüğümüz Nüre Sofu gibi kendisine kudsilik isnad edilen bir derviş, bir bâbâ'i şeyhi olduğu anlaşılmaktadır. Vekayie çağdaş müelliflerden Ibn Bibî, Mehmed Bey'in teşebbüsünden haberdar olanlardan birinin bu dervişi onun yanına götürerek bunun İzzeddin'in oğlu olduğunu ve vaktiyle Suğdak taraflarında bulunmuş olup ondan yazı dersi almış olan Sivaslı Taki adında birini işhâd ettiğini zikreder³⁸. Çağdaş kaynaklardan olup hâdiseyi başka türlü izah eden *Baybars tarihinde* ise, şehri Türmenlerine yağma ettiren Mehmed Bey'in Konyalıları yola getirmek maksadiyle tertip ettiği bir hileden bahs edilmektedir. Bu hileye göre, bir adam, halkın kalabalık olduğu bir yerde, önceden tesbit edilen bir genç ayağına kapanarak öpmeye başlamış, bu genç: «sen beni nereden tanıyorsun» dediği zamanda: «nasıl tanımayayım, sen İzzeddin Keykâvus'un oğlu Alâüddin Keykubad değilsin, benim seni omuzumda taşıdığımı unuttunmu» demek suretiyle onu Mehmed Bey'in yanına götürmüş ve onun tarafından kucaklanarak başına sancak çekilmiştir³⁹. Çağdaş müelliflerden Aksarâyî, esasen nesebi meçhul olup Sultan İzzeddin Keykâvus'un oğlu olduğunu iddia eden Cimri'nin fâsid deliller ile ortalığı karıştırdığını, dimağında rum sultanlığı sevdası olup etrâkin defsiz raksında bulunarak, şarabsız serhoş olduklarını, bu yüzden hasis ve kısa nazarlı kimselerin onun etrafında toplandıklarını belirtmek suretiyle mezkûr kaynağı teyid eder⁴⁰. Öte yandan Yârcânî (*Şikâri tercümesi*), bir harâmî olarak tavsif ettiği Cimri'nin Alâüddin tarafından habse-dilmiş olduğunu iddia ederek, Karamanlıların onu habisten çıkarıp Konya'nın hâkimi yaptıklarını bildirir⁴¹.

Bu ifâde Aksarâyî'deki kayda uymaktadır (bk. s. 123). Bu arada, Cimri'nin II. İzzeddin Keykâvus'un hakiki oğlu olduğu tahmin edilirse (Msl. bk. O. Turan, *Türkiye Selçukluları hakkında resmî vesikalar*, Ankara, 1958, s. 10), bizce, doğru değildir. O, tipik bir bâbâ'i şeyhidir, not. 4. Cimri hak.bk. Ibn Bibî, *Tıpkı basım*, s. 690 v.d., *Muhtasar*, IV, 324; Aksarâyî, s. 123; *Anonim*, 59; Kirmânî, s. 64. Ayr. bk. M. Köprülüzâde, *TM*, II, 20—22.

³⁸ *Tıpkı basım*, s. 690; *Muhtasar*, IV, 324

³⁹ s. 90

⁴⁰ s. 123—124

⁴¹ Bk. *Karaman oğulları tarihi*, nşr. M. Koman, s. 44

⁴² Bk. *Anonim*, s. 57; Ibn Bibî, *Tıpkı basım*, s. 691

Bütün bu teşebbüsler sonunda Cimri'nin sultan-zâde olduğunun tahakkuk ettiğini saltanat Nâibi Eminüddin Mikâ'il'e ulaklar göndermek suretiyle bildiren Mehmed Bey, onu el öpmek üzere davet etmiştir⁴². Ancak, Konya'ya giren ulağın Konya Reislerinin (= رئیس قونیه), Ahilerin ve itibarlı kimselerin (= معتبران) ikazlarına rağmen Nâib tarafından öldürülmesi üzerine, kırmızı külâhlı, çaruklu ve siyah kilim elbiseli Türkmenler (= با ترکانان سرخ کلاه جارق پوش) Ibn Bibî, *Tıpkı basım*, s. 690, str. 19-20), her taraftan Konya surlarına karşı hücumla geçmişler ve mukavemet eden kuvvetleri bozarak ric'at eden Nâib'in ardından hendek kenarına kadar ilerlemişlerdir. Runûd ve evbaşın destekletini te'min ettikleri kaynaklar tarafından belirtilen Karamanlıların surlara karşı giriştikleri hücumlar çok şiddetli olmuş, Nâibin bütün karşı koymalarına rağmen, Konya'nın At-pazarı (= اسب بازار) ve Çâşnikir kapıları yakılarak şehir istilâ edilmiştir. Mukavemetin imkânsızlığını görüp sarığı çenesinin altına sarılmış olduğu halde öteye-beriyeye koşan Nâib'in ardından şehre giren Karamanlılar, her tarafa yayılarak yağmaya başlamışlardır. Kıymetli tüccar mallarının toplu halde bulunduğu Kervansaraylar ile kapıları tokmak ve baltalarla kırılan konak ve sarayların yağmaya maruz kaldıklarına dâir kaynaklarda kayıtlar vardır⁴³. Bu arada, Tokat kalesinde toplanan devlet erkânının yanına kaçmak üzere Kaymaz Hânı (=Kervansarayı)na gelen Nâib ile arkadaşı Behaüddin Mehmed, Karamanlılar tarafından öldürülmüşler⁴⁴, Cimri'nin saltanatını kabul ettiklerine dâir yemin etmek zorunda kalan konyalılar (= سوکندان خوردند) ise, Sultanlar Türbesinde bulunan Alâüddin Keykubad'ın Çetri ile sancağını Mehmed Bey'e teslim etmişlerdir.

Bunun üzeri maiyetinde pek çok Çukândâr (=Cevgândâr), Cândâr, silâhdâr ve Câmedâr olduğu halde büyük bir ihtisamla şehrin etrafını dolaşan Cimri, Mehmed Bey'in topladığı divâna iştirak etmiştir. Türk dili ve tarihi bakımından büyük bir önem taşıyan bu divânda «bugünden sonra divânda, dergâhda, bârgâhda, meclis-

⁴³ Bk. Ibn Bibî, *Tıpkı basım*, s. 691; *Muhtasar*, IV, 325; Aksarâyî, s. 24.

⁴⁴ Bk. Ibn Bibî, *tıpkı basım*, s. 693; *Muhtasar*, IV, 325; Aksarâyî, s. 124; *Anonim*, 52. *Şikâri'de* Eminü'd-Devle ve Behaü'd-Devle olarak zikredilmektedir, s. 43. Ayr. bk. Ebubekr b. ez-Zeki el-Mutatabbibi'l-Konevî, *Ravzatü'l-Küttâb ve Hadikatü'l-Elbâb*, Fars. yazm. Ayasofya Ktp. nr. 4015, 43 *.

de ve meydanla türkçeden başka dil kullanmamağa» karar verilmiş ve bu husus ulaklarla her tarafa yayılmıştır⁴⁵. Divândan sonra Cimri'nin vezirliğini kabul eden Mehmed Bey, muhtelif saltanat mansıplarına, pervâncilik, nâiblik, istifâ, tuğra ve işrâflık gibi en mühim memuriyetlere kendi adamlarını tâyin edip Konyalılarından barış vergisi namı altında 40,000 akçe tahsil etmesini müteâkip⁴⁶, 676 senesi Zilhiccesinin 10 uncu Perşembe günü (=13 Mayıs 1277) Cimri ile birlikte şehre dâhil olmuştur. O gün Konya Câmilerinde hutbe Cimri namına okunmuş «es-Sultanu'l-âzam Alâü'd-dunya ve'd-din Ebu'l-feth Siyâtu's b. Keykâtu's» ibâresini muhtevi paralar onun namına basılmıştır⁴⁷. Yârcâni (*Şikârî terc.* s. 43), Mehmed Bey'in Keykubad Sarayına girip Alâüddin'in bütün hazine ve cebehânesini, rızk ve esvabını aldığını, İbn Bibî ise (*Tıpkı basım*, s. 697), Cimri'nin her gün şehrin tepesinde bulunan Yeşil Köşk'e gittiğini zikrederler.

Bundan sonra Cimri'nin mevkiini daha da kuvvetlendirmek maksadiyle IV. Rükneddin Kılıç Arslan'ın kızını almak üzere teşebbüse geçen Mehmed Bey, kızın annesi Gazâliye Hatunu tazyik edip ondan dört ay sonrası için söz almasını müteâkip, yanında Cimri, kardeşleri ve oğulları olduğu halde, Sâhip Ata oğullarından Tâcüddin Hüseyin ile Nusretüddin Hasan kumandasındaki Germiyan Türkmenlerini karşılamak üzere Akşehir'e hareket etmiş⁴⁸ ve bu şehrin yakınındaki Kozagacı mevkiinde bulunan Değirmen Çayı'nda karşılaştığı Sâhip Ata oğullarına biz'at hücum etmek istemiş idi. Bununla beraber, Türkmenlerin ısrarı üzerine tek başına hücumdan vaz geçen Mehmed Bey, maiyetindekileri nizama

sokup savaş hazırlığına başladığı bir sırada, Çayın öte yanında Germiyan Türkmenlerinin başında bulunan Sâhib'in büyük oğlu Tâcüddin Hüseyin Bey'in hücum maksadiyle Çayın ortasına kadar ilerlediğini görünce, mızrağı elinde ileri atılmış, kısa bir çarpışmayı müteâkip bu emiri suya yuvarlamıştır. Gayet cesur bir emir olmasına rağmen, Karaman-oğlu'nun hücumuna dayanamayan Tâcüddin Hüseyin Bey, yetişen Sarı oğlan isminde bir Türkmen tarafından öldürülmüştür⁴⁹. Bu hâdise üzerine şuraya-buraya dağılan Germiyan Türkmenleri, Karamanlıların hücumuna maruz kaldıkları gibi⁵⁰, Sâhip Ata oğulları ile müştereken hareket ettiği bilinen Hoca Yunus, önce Seferihisar'a kaçmış, fakat, çok geçmeden, yakalanarak, kendisinden 100,000 akçe kan bedeli talep eden Karamanlılar tarafından işkence ile öldürülmüştür⁵¹. Bunun üzerine, bir müddet Develi Karahisar'ı muhasara eden Karamanlılar, hiç bir netice elde edemiyerek Zilhiccenin 23. cü Cuma günü (=26 Mayıs 1227) Konya'ya dönmek zorunda kalmışlar⁵², İlhanlı Hükümdarı Abaka'nın şehzâdesi Konkurtay'ı Sâhip Ata ve II. Gıyâsüddin Mes'ud ile birlikte Anadolu'ya gönderdiği haberinin işitilmesi üzerine, Cimri'nin Moğolları karşılamak üzere Erzenür-Rum'a gideceğini etrafa yaymışlardır. Bununla beraber, Moğol Şehzâdesi Konkurtay'ın Aksaray'a kadar gelip Karamanlılarla işbirliği yapan Kızıl Hamid'i yakalamak suretiyle Konya'ya doğru harekete geçmesi, Karamanlılar arasında büyük bir endişe yaratmıştır. Nitekim, gündüzleri Konya içinde kalan Mehmed Bey ile Cimri, geceyi Filobâd sahrasında geçiriyoldu.

Bunun üzerine uca avdete karar veren Mehmed Bey, bir ihtiya-

⁴⁹ İbn Bibî, *Tıpkı basım*, s. 698 (sarıoğlan ismi yoktur); bk. *Muhtasar*, IV, 327; Aksarâyî, s. 122. Sultan Veled, Tâcüddin Hüseyin'i: «ân tâc-ı din-ü devlet ve ân cân-ı memleket || çun asmân be-kadr ve çü hürşid nâmdâr» şeklinde medh etmektedir, bk. *Divân*, nşr. F. N. Uzluk, Ankara, 1941, s. 272, str. 1. Bu emir hak. bk. M. Ferid, *Sâhip Ata ve oğulları*, İstanbul, 1934, s. 127, not. 4 (burada iskeletinin yanında başının da mevcut olduğu zikredilmektedir).

⁵⁰ İbn Bibî, *tıpkı basım*, s. 699; *Muhtasar*, IV, 327; Anonim, 57. Krş. J. von Hammer, *Geschichte der Ilchane*, I, 297; C. d'Ohsson, *Histoire des Mongols*, Amsterdam, 1852, III, 490.

⁵¹ İbn Bibî, *tıpkı basım*, s. 699; el-Mutatabbib el-Konevî, *Ravzatü'l-Küttâb* 44^a (ölümüne mersiye).

⁵² Bk. *Baybars tarihi*, s. 91 (öldürülenlerin listesi). Krş. J. von Hammer, *Gesch. der Ilchane*, I, 297.

⁴⁵ İbn Bibî, *Tıpkı basım*, s. 698; *Muhtasar*, IV, 326.

⁴⁶ İbn Bibî, *tıpkı basım*, s. 697; *muhtasar*, IV, 326; *Baybars tarihi*, s. 90.

⁴⁷ İbn Bibî, *buğra ve işrâflık gibi en mühim memuriyetlere kendi adamlarını tâyin edip Konyalılarından barış vergisi namı altında 40,000 akçe tahsil etmesini müteâkip*, 676 senesi Zilhiccesinin 10 uncu Perşembe günü (=13 Mayıs 1277) Cimri ile birlikte şehre dâhil olmuştur. O gün Konya Câmilerinde hutbe Cimri namına okunmuş «es-Sultanu'l-âzam Alâü'd-dunya ve'd-din Ebu'l-feth Siyâtu's b. Keykâtu's» ibâresini muhtevi paralar onun namına basılmıştır⁴⁷. Yârcâni (*Şikârî terc.* s. 43), Mehmed Bey'in Keykubad Sarayına girip Alâüddin'in bütün hazine ve cebehânesini, rızk ve esvabını aldığını, İbn Bibî ise (*Tıpkı basım*, s. 697), Cimri'nin her gün şehrin tepesinde bulunan Yeşil Köşk'e gittiğini zikrederler.

⁴⁸ İbn Bibî, *tıpkı basım*, s. 697; *Muhtasar*, IV, 326; Aksarâyî, s. 122. *Baybars tarihinde* (s. 90) Tâcüddin Mehmed ile Nâsirüddin Mahmud şeklinde olup, bâzı müellifler Nusretüddin Hasan yerine Sa'deddin Hoca Yunus'u zikrederler, ms. bk. N. Asım—M. Arif, *Osmanlı tarihi*, I, 465; A. Tevhid, *TOEM*, s. 563.

ti tedbir olmak üzere, Konya ve Akşehir yağmalarında elde etmiş olduğu ganimetleri deve ve katırlara yükletmiş ve Moğollar-dan haber almak maksadiyle de Aksaray'a gitmiş idi. Ancak, Konkurtay'ın faaliyetlerinden vaktiyle haberdar olan Konyalılar, başda Kadı'l-Kudât Sırâcu'l-mille ve'd-dîn Ebu'l-benâ Mahmud'l-Urmevî⁵³ olmak üzere, bir takım kimselerin, Anadolu Türkmen-lerinin isyan hareketine muhâlif Celâliye tarikatı (=Mevlevîlik) mensublarının teşvikiyle karşı koymağa karar verdiklerinden, Bay-çu Noyan'ın yıkılmış olduğu burc ve surları tuğla (=be-haşt) ve taş (=senk) la tâmir edip mancınık ve arrâdelerle techiz ettikleri gibi,⁵⁴ yeniden yaptıkları şehrin kapılarını Aksaray'dan dönen Karamanlılara kapadılar; el-Urmevî, bizzat surlara çıkıp Karaman-lılara ok attı.

Konyalıların beklenmeyen mukavemetleri üzerine Ermenek'e dönmek zorunda kalan Karamanlıları müteâkip, Sâhip Cüveynî, Moğol ordusunun başında şehre girmiştir. Kaynaklarda, bu sıra-da yapılan merâsım ve duyulan sesinci tasvir eden kayıtlar bulunmaktadır⁵⁵. Bununla beraber, Karamanlılara karşı harekete geçip, Konya nahiyeleri, Lârende ve Ermenek vilâyetinin etrafına akınlar yapan Moğolların, pek çok esir ve ganimet almalarına rağmen, kışın yaklaşması üzerine üslerine avdet etmek zarunda kaldıkları anlaşılmaktadır. Nitekim, ucda Türk emirlerinin deste-ği ile hareket eden Cimri'nin etrafa fermanlar (=ferâmîn) gönder-mek ve hâkimiyet alâmeti olarak günde beş defâ nevbet(=nevbet-i penç-gâne) çaldırmak suretiyle saltanatına devam ettiği Aksaray'ı tarafından zikredilmektedir⁵⁶.

Bahar gelince harekât yeniden başlamış, Konkurtay bizzat Karamanlılara karşı yürümek istemiş idi. İstinkâfı üzerine, III. Gıyâsüddin Keyhüsrev ile Sâhip Ata'nın emrinde bulunan Mo-

⁵³ 1253 den beri Konya'nın kadılarında olan el-Urmevî (bk. Ibn Bibî, *tıpkı basım*, s. 700-701; *Konya Mecm.*, III, 189). Mevlânâ ile gayet samimî bir dost idi (bk. Sipehsâlâr, *Menâkib*, s. 120. Mevlânâ, *Mektûbât*, nşr. F. N. Uzluk, s. 36).

⁵⁴ Ibn Bibî, *Tıpkıbasım*, s. 700.

⁵⁵ بود رسم سلامی بامدادان اگرچه اتفاق امشب فتارست
ولکن چون تولى روز زمان ترا هرکه بنم با مدامت امشب

bk. el-Mutatabbibü'l-Konevî, *Ravzatü'l-Küttâb*, 44^a.

⁵⁶ s. 130.

⁵⁷ *Anoinm*, s. 59.

ğol—Selçuk ordusu, hemen harekete geçip Mut ovasında (=Sah-râ-tı Mut) bulunan Kurbağa-Hisarı'na⁵⁷ gelmiş, 50 nefer Moğol ve 50 nefer Müslüman'dan mürekkep bir karakolu ileri çıkararak, Karamanlıları tarassuda başlamıştır.

Bu sırada Cimri'yi Ermenek kalelerinden Enderun'a gönderip Moğolların harekâtını tesbite çalışan Mehmed Bey, yanında biraderlerinden Tanu, Zekirya, amcazâdesi ve akrabalarından bir kaçığı olduğu halde, bir tepe üzerine çıkmış ve aşılması güç dar bir buğazda bulunan Moğolları görmüş idi. Kaynaklarda çok cesur bir emîr olduğu belirtilen Mehmed Bey, derhal Moğollara hücum etmiş, fakat, buğazdan aşağı inen Moğolların ok darbe-lerine mâruz kalmıştır. Nitekim, sert bir Tatar yayından fırlayan bir ok Mehmed bey'e isabet etmiş idi. Bunun üzerine, Tanu, ağa-beyisini kaldırmak üzere koşmuş, ancak, o da isabet alarak yere-yuvarlanmıştı; diğer kardeşi Zekirya ile amcazâdesi, birbirlerini müteâkip, kardeşlerini kaldırmak üzere ileri atılmışlar ise de, onlar da, ok ve kargı sağanağı altında yerlere serilip, maiyetle-rindeki Türkmenler, kesif ağaçlarla mestur dağlara kaçmış-lardı⁵⁸.

Henüz kimi öldürdüklerini bilmeyen Moğollar, elbise ve silâh-larını almak üzere yanlarına gittikleri cesedlerin Karaman-oğlu Mehmed bey'le kardeşlerine âid olduklarını anlar-anlamaz, başla-rını kesip Gıyâsüddin Keyhüsrev ile Sâhip Ata'ya getirmişler idi. Sonradan Gıyâsüddin'in emriyle yıkanan bu başlar, tedhiş mak-sadiyle, Karamanlılara sadık kalelere gönderilmiştir. Reşidüddin, yol geçmez ormanlarda saklanan Mehmed Bey'in bu ormanlarla birlikte yakıldığını⁵⁹, Yârcânî (*Şikârî terc.*) ise, Sivas'da bulunan kardeşi Bedrüddin Mahmud Bey'i beklemeyip, maiyetindeki 20,000

⁵⁸ «بایزه بریشان دوانید مثل بدان سببکه جای تنک < جای صعب > و در بند صعب < در بند تنک > بود فرو آمدند و بریشان تیر باران کردند در آن میانه محمد بک را تیری بر مقتل < زدند > رسید < و بر جای > و بروی در افتاد برادرش پیش دوانید تا او را بر دارد همان زخم خورد برادر دیگر و برادر زاده چون حال چنان دیدند بجهت استحلاص ایشان در تاختند ایشان نیز تیر خوردند»
Bk. Ibn Bibî, *Tıpkıbasım*, s. 704; *Muhtasar*, IV, 330. Ayr. bk. *Anoinm*, 59.
⁵⁹ Bk. *Câmi'ü't-Tevârih*, nşr. K. Jahn, s. 33; J. von Hammer, *Gesch. der Ilchane*, I, 298. Neşrî, Mehmed Bey'in iki kardeşi ile tutulup, tepelendiğini kayd eder (bk. *Cihannümâ*, s. 16).

Türkmen ile 70,000 kişilik Tatar kuvvetine saldıran Mehmed Bey'in, Çok şiddetle cereyan eden bir savaş sonunda vefât ettiğini⁶⁰ iddia eder.

Şemsüddin Mehmed Bey'in âni ölümü üzerine III. Gıyâsüddin Keyhüsrev ile Sâhip Ata, Develi Karahisar önünde bütün Uç Türkmenlerinin desteğini te'min eden Cimri ile savaşmışlar ve onu Tugrâ'i Süleyman oğlu İzzeddin Mehmed, Hutentî-oğlu Bedrüddin İbrahim, Alemüddin Kayser gibi Selçuklu ümerâsının gayretiyle bertaraf etmeğe muvaffak olup⁶¹, bu savaşlar sırasında yüksek dağlara ve mağaralara ilticâ eden Türkmenleri, hiç bir şekilde tecviz edilemeyecek bir surette, te'dib etmişlerdir. Nitekim, Karaman-oğullarına karşı daima Moğol nüfuzuna dayanan Selçuk Sultanlarını veya İran menşeli (=Acemî) devlet ricâlini tutan Sultan Veled'in⁶² *Dîvân*'ında Türkmenleri şiddetle tâkip eden Gıyâsüddin Keyhüsrev'i teşvik eden pek çok beyit bulunmaktadır⁶³. Bu arada Burgulu (=Uluburlu), Durgudlu (=Denizli) taraf-

⁶⁰ s. 49. Yâreânî, Mehmed Bey'in ölümüne :

شہید غازیان بودند ایشان بدولت خوش زبان بودند ایشان
 کجا ان سروزان خوش خرامان کجا ان کل رخاں و نیک نامان
 بگردند و همه در خاک خفتند بزیر خاک همه سنبل نهفتند

⁶¹ Ibn Bibî, *Tipkıbasım*, s. 727 v. d; Muhtasar, IV, 333; Aksarâyî, s. 130-132; *Anonim*, s. 59. Cimri'nin mağlûbiyeti üzerine yazılan mektuplar hak. bk. el-Mutatabbibü'l-Konevî, *Ravzatü'l-Küttâb*, 40 b, 56 b, 58b.

⁶² Mevlevîler, her yerde türkçenin kullanılmasını arzu eden Karamanlılara karşı farscanın Anadolu'da yayılmasına sebep olan Moğol nüfuzuna dayanan Selçuk sultanlarını, Selçuk beylerini veya menşe itibarile İranlı devlet ricâlini tutmuşlar, umûmiyetle Türkmenlerin bunlar tarafından ezilmesini terviç etmişlerdir. Nitekim, Sultan Veled, moğol büyükleri ile bunların zevcelerine kasîdeler yazıp hepsi ile iyi geçindiği gibi sonraları mevlevîliği temsil eden Ulu Ârif Çelebî'nin de Moğolları Karamanlılara dâima tercih ettiği malûmdur. Nitekim, O, yabancı olan Moğollara niçin tarafdar olduğunu soran Karamanlılara, kendisinin Moğollara temayülünü Allahın Karamanlıları değil Moğol askerlerini istediğini söyleyerek, memleketin Selçuklulardan Cengiz Han oğullarına geçmesini arzu ettiği şeklinde izah eylemiştir: *والحالہ ہندہ حق تمالی شمارانی خوا ہندو خواہان لشکر منول است* bk. Eflâkî (ölm. 1360) *و مملکت از دست سلجوقیان بستہ بچنگز خانیان سپرد* bk. *Menâkıbü'l-Ârifin ve Merâtibü'l-Kâşifin*, Fars. Yazm. Üniversite Ktp. nr. 1231, 178 b; Fr. tre. Cl. Huart, *Les saints des derviches tourneurs*, Paris, 1922, II, 359, 371, 373, 414; Bu hususta ayr. bk. Sultan Veled. *Divân*. s. 225 v. d., 247.

⁶³ Bk. *Divân*, s. 247. Krş. *Anonim*, s. 61.

larındaki Türkmenlerin de şiddetle tecziye edildikleri anlaşılmaktadır⁶⁴.

Karamanlılarla birleşen Türkmenlerin te'dib hareketlerine 680 senesi 25 Rebiü'l-âhir Perşembe günü (=14 Ağustos 1281) Kırım'dan gelerek Konya'da babası II. İzzeddin Keykâvus'un yerine geçmesi büyük sevinçle karşılanan II. Gıyâsüddin Mes'ud zamanında daha şiddetle devam edilmiştir. Nitekim, bütün Celâliye (=Mevlevîlik) tarikatı mensupları gibi Moğolları tercih eden Sultan Veled, bu sevinç sırasında, Gıyâsüddin Mes'ud'a takdim ettiği ilk manzumede, Sultanın culûsu üzerine bütün Türklerin (=مه ترکان) can korkusundan dağlara, mağaralara kaçıp gizlendiklerini zikrediyor ve aman vermeden hepsinin öldürülmesini tavsiye ediyor idi⁶⁵.

⁶⁴ Aynı, *İkdü'l-Cümân*, IV, 135; Kalkaşandı, *Subhü'l-A'şâ*, V, 364

⁶⁵ بدولت شاه شاهانی بصوت شیرشیرانی

مه ترکان ز جان شده درغار و که پنهان

چو نبود شیر در بیشه رود از کرک اندیشه

بلنک اکنون بشد موشی چو آمد شیر حق غران

چو ماران رفته در کعبه در ان بیشه باندها

مه چون روز می دانند که خواهی کوفت سرهاشان

مه در کریمه و ناله بخون در غرقه چون لاله

کسی بر موت خود کریان کسی برخوف خان ومان

چون رنجوران پی درمان بشته دستها از جان

باومیدی طمع کرده که بوک از شهرسد غفران

گذشت از حد این زحمت مکن شاها توشان رحمت

حیات خلق اگر خواهی بکن آن جله را قربان

لکم اندر قصاص خلق حیات و این شنو از حق

قصاص چشم چشم آمد بدنندان هم بود دندان

حیات اندر قصاص آمد جهان را زین خلاص آمد

نمودی هیچ کس زنده برین کر نامدی فرمان

خوارج را مهل زنده اگر میرست اگر بنده

که خونی کشتنی باشد بشرع و آیت قرآن

Bütün bunlara rağmen, Karamanlılar, çok geçmeden, önce Güneri, sonra da Bedrüddin Mahmud ve Yahşi Bey'ler zamanında eski kudret ve nüfuzlarını yeniden iktisap edecek, gerek Yahşi Bey ve gerekse I. Bedrüddin İbrahim Bey zamanında Konya'yı ellerine geçirerek emâretin merkezi yapacaklardır⁶⁶.

ولد کردست نفرینها برون از چرخ و پروینها
که یارب زین سکان بد بیرهم جان و هم ایمان

Bk. Sultan Veled, *Divân*, s. 225—226, Str. 21—23 str. 1—7.

⁶⁶ Bk. Kâşânî, *Târih-i Ulcaytu*, Fars. Yazm. Ayasofya Ktp. nr. 3019, 207 a.; Aksarâyî, s. 311 v.d. Krş. M. C. Şehabeddin Tekindağ, *Karama ıllar, İslâm Ans.*, VI, 319 v.d.